

Ingrid Hoogstrate

directeur Inclusieve Samenleving, VNG (Vereniging van Nederlandse Gemeenten)

MEER SAMENLEVING, MINDER ZORG

Door de vergrijzing gaat er steeds meer geld naar de gezondheidszorg, vooral naar ziekenhuiszorg. Uit onderzoek blijkt dat veel meer gezondheidswinst te behalen valt door te investeren in bestaanszekerheid en sociale samenhang.

“Knarrenhofjes komen vaak moeilijk van de grond door bureaucratie.”

Omzien naar elkaar

In het buurtcentrum van een Weense buitenwijk maakt een maatschappelijk werkster een grapje met de medewerker van het gemeentelijk verhuurbedrijf. Ze kennen elkaar en elkaars cliënten goed. Daar waar burenruzies of overlast voorkomen, zijn vaak ook huurschulden. De maatschappelijk werkster, een bevlogen vrouw van in de vijftig, kent de wijk door en door. Ze woont er al haar hele leven, net als haar ouders, broer en zussen.

Vruchtbare voedingsbodem voor initiatieven

Net zoals overal in Wenen, zijn de meeste woningen in bezit van of gesubsidieerd door het gemeentelijk woningbedrijf, dat al een eeuw de sociale woningbouw bestiert. De meeste woningen zijn appartementen, maar er zijn ook huizen met kleine tuintjes. Het is toegestaan sociale woningen 'over te dragen' aan familie; oudere ouders gaan kleiner wonen in een appartement, terwijl hun kinderen met hun gezin intrekken in het huis met tuin. Zo is een wijk ontstaan waar mensen elkaar kennen, diverse sociale klassen samenleven, en waar een vruchtbare basis is voor clubs en initiatieven die gezelligheid bieden.

Sociale woningbouw en leefbaarheid

Voldoende betaalbare woningen, sociale samenhang en publieke zorgvoorzieningen maken Wenen tot een van de fijnste steden ter wereld om te wonen. Wat kunnen Nederlandse gemeenten hiervan leren? Wenen koesterde traditioneel de sociale woningbouw en versterkte de publieke greep erop, terwijl in Nederland het markt-denken de overhand kreeg. Ook in de zorg. Deze werkelijkheid zal niet ineens veranderen, maar Wenen biedt toch inspiratie die toepasbaar is.

Bestaanszekerheid als basis

De door Coincide georganiseerde Beleidsreis naar Wenen was gericht op de relatie tussen zorg en welzijn. Gezondheid en welbevinden kunnen floreren dankzij bestaanszekerheid, werk en participatie in de samenleving. Bestaanszekerheid gaat ook over voldoende betaalbare woningen in een fijne leefomgeving. Uit onderzoeken blijkt dat gezondheid voor bijna een kwart wordt bepaald door aanleg, voor een kwart door sociale omstandigheden, en voor een derde door gedrag, en in beperkte mate door bijvoorbeeld luchtkwaliteit en de beschikbaarheid van zorgvoorzieningen.

Verschillen in zorgkosten

Het is veelzeggend dat er in Nederland grote verschillen bestaan in de stijging van zorgkosten die niet te verklaren zijn door vergrijzing alleen. Ze zijn grotendeels het gevolg van ongelijkheid in welvaart en opleidingsniveau. Vooral in gemeenten met relatief arme inwoners zijn de zorgkosten hoog; mensen met een laag inkomen hebben meer stress en meer slechte gewoonten.

Beïnvloeden van gedrag

Hoe kunnen overheden het gedrag van mensen beïnvloeden? We weten dat mensen zonder stress, met voldoende inkomen en een opleiding, gezonder leven en langer gezond blijven. We weten ook dat niemand beter wordt van roken, drinken en gokken. Het is zorgwekkend dat de lobby van al deze sectoren nog steeds veel invloed heeft in politiek Den Haag. Een ongeëvenaarde stimulans voor gezond gedrag is sport. In die context is de voorgenomen btw-verhoging op sport een kortetermijnbesparing, die op de lange termijn zal leiden tot gezondheidsverlies en hogere zorgkosten.

Gemeenten doen er alles aan

Gemeenten kunnen er intussen alles aan doen om sportvoorzieningen – en buitenruimte die uitnodigt tot bewegen – overeind te houden. Als geen ander kunnen gemeenten sociale omstandigheden beïnvloeden door te faciliteren dat mensen dingen samendoen. Het is goud waard als een kwetsbare jongere zijn talent voor breakdance ontdekt in het wijkgebouw, of dat een alleenstaande oudere een praatje maakt bij de hertenkamp.

Sport, cultuur, groene buitenruimte: daar worden mensen gelukkiger en gezonder van. Minstens zo belangrijk zijn gelijke kansen; jongeren op tijd ondersteunen, bijvoorbeeld als je op school ziet dat het dreigt mis te gaan. Dit alles vraagt om voldoende mensen en middelen.

Knarrenhofjes en bureaucratie

In Wenen zet de gemeente veel in op bewuste samenwerking met initiatiefgroepen van inwoners. Daar kunnen we nog veel van leren. Bij ons komen 'Knarrenhofjes' – wooncollectieven voor ouderen – moeilijk van de grond door bureaucratie en financiële uitgangspunten voor grondexploitaties. Terwijl het op de lange termijn maatschappelijke kosten zal besparen als ouderen naar elkaar omkijken in woongemeenschappen. Een tekort op de grondexploitatie van een Knarrenhof verdient zich waarschijnlijk snel terug.

Belangrijkste les

De financiële prikkels in onze systemen sturen op kortetermijnresultaat, terwijl bestaanszekerheid, gezond gedrag en sociale samenhang vragen om een lange adem. In de context van vergrijzing gaat er steeds meer geld naar zorg, vooral naar ziekenhuiszorg. We zagen eerder dat zorg in beperkte mate bepalend is voor gezondheid. In gemeenten komt daarentegen steeds minder geld beschikbaar voor sport, cultuur en het sociaal domein.

Laten we nadenken hoe we met schaars geld van de overheid kunnen sturen op de beweging naar een gezonde samenleving, op bestaanszekerheid, betaalbare woningen en sociale samenhang. Dat is voor mij de belangrijkste les van de beleidsreis naar Wenen van Coincide. ○

